

Lausunto

Työ- ja elinkeinoministeriö

PL 32

00023 Valtioneuvosto

Asia: VN/37864/2025

Lausuntopyyntö: Arviomuistio työvoimapalveluiden kehittämistarpeista kuntouttavan työtoiminnan uudistamisen yhteydessä

Mänttä-Vilppulan kaupungin lausunto

Kehittämisehdotus 1: Uravalmennuksen räätälöinti

Mänttä-Vilppulan kaupunki tuottaa Eteläisen Keski-Suomen työllisyysalueelle oman kuntansa asiakkaille kohdentuvia valmennuspalveluita ja räätälöi yksilöllisesti asiakastarpeita vastaavia ura- ja työnhakuvalmennuksia. On hyvä, että lainsäädäntö mahdollistaa tämän, ja tähän suuntaan haluamme työskennellä edelleen vaikuttavuuden lisäämiseksi.

Kunnassamme kuntouttavan työtoiminnan volyymi oli suuri ennen palvelun siirtymistä hyvinvointialueelle. Palvelu oli tärkeä, koska se auttoi pitkäaikaistyöttömiä etenemään palvelupolulla tai antoi tietoa asiakkaan työ- ja toimintakyvystä, jolloin asiakas voitiin ohjata esimerkiksi soveltuvaan kuntoutukseen tai terveyspalveluiden piiriin.

Erityisesti haja-asutusalueella, jossa työllistymisen esteenä ovat myös vähäinen joukkoliikenne ja liikkumisen kustannukset, kuntouttavasta työtoiminnasta saatavat kulu- ja matkakorvaukset ovat merkityksellisiä. Myös mahdollisuus riittävän tiheään ja pitkäkestoiseen palveluun on usein ollut edellytys toivotulle muutokselle.

Vaikka työvoimaviranomaisella on laajat mahdollisuudet muokata uravalmennusta asiakasryhmän tarpeisiin, arjen ja työelämän perusvalmiuksia tukevat palvelut edellyttävät tiivistä yhteistyötä sosiaalipalveluiden kanssa. Vaarana on, että kunnat joutuvat paikkaamaan sosiaalipalveluiden resurssipulaa, jos velvoitteet ja maksuosuudet kohdentuvat vain kuntiin.

Mikäli kuntouttavan työtoiminnan laki lakkautetaan, hyvinvointialue voi tarjota sosiaalista kuntoutusta. Sosiaalipalveluna se edellyttää sosiaalihuollon palvelutarpeen arviota. Mikäli asiakas

ei kykene julkisiin työvoimapalveluihin, hän ei ole työnhakijana oikean palvelun ja etuuden piirissä. Jos sillä hetkellä oikea-aikainen palvelu palvelutarvearvioinnin mukaan on sosiaalinen kuntoutus, asiakas ei ole tosiasiasa kokoaikatyöhön käytettävissä.

Lainsäädännön tulisi tukea tilannetta, jossa asiakkaat voivat kertoa työkyvystään rehellisesti. Nykyisin työkyvyttömäksi itsensä kokevan työnhakijan on käytännössä ilmoitettava olevansa valmis työkykynsä mukaiseen kokopäivätyöhön saadakseen työttömyysetuutta. Tämä koetaan helposti keinotteluna, jossa täytyy tietää ”oikea vastaus”, vaikka se ei vastaa omaa todellista tilannetta. Asiakkaalle voidaan jättää asettamatta työnhakuvelvollisuus, mutta työvoimapalveluiden roolin typistymisen vain lausunnonantajaksi ei tuo asiakkaalle lisäarvoa, vaan työllistää ja turhauttaa työvoimaviranomaista.

Sosiaali- ja terveysministeriö vastaa kuntouttavan työtoiminnan ja sosiaalisen kuntoutuksen säädösmuutosten valmistelusta, mutta työvoimapalveluiden kehittäminen tästä erillään voi jättää asiakkaita väliinputoajiksi. Olisi välttämätöntä yhteensovittaa nämä lainsäädännöt.

Kehittämisehdotus 2: Työhönvalmennuksen menetelmien monipuolistaminen

Lainsäädäntö antaa työhönvalmennuksen menetelmien monipuolistamiseen laajat mahdollisuudet. IPS- ja laatuperusteisen työhönvalmennuksen käyttöönotto olisi vaikuttavaa ja kannatettavaa. Se edellyttää kuitenkin koulutusta kyseisiin malleihin sekä työnantajilta vahvaa sitoutumista. Tällä hetkellä lainsäädäntö ei mahdollista työnantajalle maksettavaa ohjauskorvausta. Korvaus voisi madaltaa kynnystä käyttää erityisesti pienten työnantajien työaikaa työhönvalmennukseen ja ohjaustyöhön.

Myös työpaikalle työnantajan ja asiakkaan tueksi menevän työhönvalmentajan palkkaus on kunnille kustannustekijä. Koska myös hyvinvointialueet tarjoavat asiakkailleen työhönvalmennusta, asiakasvastuut eri kohderyhmille tulisi määrittää selkeästi.

Kehittämisehdotus 3: Työllistymissuunnitelman rakentaminen palvelukokonaisuudeksi

Arviomuistion mukaan työllistymissuunnitelma tulisi rakentaa johdonmukaiseksi palvelukokonaisuudeksi, joka yhdistää oikeat palvelut oikeassa järjestyksessä ja jossa viranomaiset toimivat yhdessä asiakkaan työllistymispolun tukemiseksi. Tämä on kannatettava esitys.

On hyvä myös määrittää rinnakkain kaikki työttömälle tehtävät suunnitelmat: monialainen työllistymissuunnitelma, työllistymissuunnitelma, aktivointisuunnitelma ja kotoutumissuunnitelma. Tarvitaan myös määrittelyä, keiden viranomaisten tulisi osallistua työllistymissuunnitelman laatimiseen ja millä aikataululla. Kuntoutuspalveluiden ja sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämisvastuuta ei voi siirtää työvoimaviranomaiselle tai kuntiin ja näiden palveluiden viive ei saa aiheuttaa viivettä työllistymissuunnitelmaan ja kannustusmaksujen kohdentumista vain kuntiin. Tulisi linjata, riittäisikö suunnitelmassa maininta ohjauksesta toisen viranomaisen palveluihin. Tällöin vastuu palvelusta tai sen tarpeellisuuden arvioinnista siirtyy kullekin viranomaiselle itselleen.

Kehittämisehdotus 4: Sääntelyn tarkentaminen (kokeilu, valmennus)

Työkokeilun enimmäiskesto 6 kuukautta, on periaatteessa riittävä, mutta on asiakkaita, joille työkokeilu ei johda koskaan työllistymiseen. He voivat olla tarkkoja ja tunnollisia työntekijöitä, mutta heidän tuottavuutensa ei työnantajan näkökulmasta ole riittävä. Näille asiakkaille tarvittaisiin jotain muuta kuin työkokeilu jäähyakoineen. Nykyiset palvelut perustuvat oletukseen, että jokaisen

työnhakijan kehityskaari etenee parempaan suuntaan, vaikka näin ei kaikkien asiakkaiden kohdalla ole.

On asiakkaita, joiden terveydentila aaltoilee niin, että työkyvyn heikentyminen ajoittain on todennäköistä. On myös asiakkaita, jotka tekisivät työtä mielellään omaan, muita hitaampaan tahtiinsa. Ei ole oikeudenmukaista, että heidän vaihtoehtoinaan ovat joko palkaton työ (työkokeilu) tai se, että kunnat osallistuvat palkanmaksuun palkkatuen muodossa.

Koulutuskokeilun käyttö on ollut vähäistä, vaikka osaamisen päivittäminen tai lisääminen on usein keskeistä työllistymisen edistämisessä. Tarvitaan uusia avauksia osaamisen lisäämiseksi erityisesti heille, joiden tutkinto on vanhentunut.

On kannatettavaa, että valmennukset muodostuvat aidosti palvelukokonaisuuksiksi eivätkä yksittäisiksi lyhyiksi interventioiksi. Kaikki valmennukset voisi sijoittaa saman otsakkeen alle ja räätälöidä asiakkaan palvelutarpeen mukaan, sillä usein palvelutarve myös muuttuu matkan varrella.

Kehittämisehdotus 5: Alueellisten yhteistyösopimusten edistäminen

Mänttä-Vilppulan kaupunki on samaa mieltä TYM-johtajien verkoston kanssa:

”Yhteistyösopimukset tai suositukset eivät yksin riitä. Ne voivat olla pelkkiä tahdonilmauksia. Niiden ohella tarvitaan yhteisiä rakenteita ja järjestelmiä. Järjestelmien tulisi mahdollistaa myös asiakkaiden palvelupolkujen ja tarjottujen palveluiden vaikuttavuuden seuranta.

Laki ei velvoita hyvinvointialuetta osallistumaan yhteistyöhön, eikä velvoitetta ole tarkasti määriteltä. Joillakin alueilla yhteistyössä voi olla haasteita, ja toteutuminen voi vaihdella alueittain. Kuitenkin asiakkaiden tulisi saada yhdenvertaiset palvelut koko maassa.”

Muut näkemykset, kommentit ja ehdotukset

Olisi tärkeää sovittaa yhteen erilaisia rahoituksia, esimerkiksi OKM:n nuorten työpajan rahoitus ja työttömyysetuudet. Asiakkaan palvelutarpeen tulisi olla keskiössä, ei hallinnolliset selvittelyt ja eri ministeriöiden lainsäädännön yhteensovittamisen haasteet. Myös lainsäädäntöuudistusten eteneminen pala kerrallaan haastaa kokonaisuuden hahmottamista. Erityisesti työttömiä koskevassa lainsäädännössä usean eri ministeriön alaisuudessa olevat lainsäädännöt aiheuttavat kunnissa paljon epäselvyyksiä. Sosiaali- ja terveysministeriön raportti sosiaalihuollon palveluiden uudistamiseksi ei ollut käytettävissä lausunnonantohetkellä.

Asiakkaiden tulisi myös kokea oikeudenmukaiseksi se, mistä ja minkä kestoista palveluista kulukorvausta maksetaan. Esimerkiksi tunnin uravalmennus ja kuuden tunnin työkokeilu oikeuttavat nykyisen lainsäädännön mukaan samaan korvaukseen. Lyhyet valmennustapaamiset voivat olla vaikuttavia ja tukea asiakkaan itsenäistä työskentelyä ilman kulukorvaustakin.

Työllisyyspalveluiden rooli työhön ja koulutukseen ohjaavana tahona tulisi pitää kirkkaana. Kuntoutuksen työtoiminnan henkilöstön siirtäminen kuntiin liikkeenluovutuksena ei olisi tarkoituksenmukaista.